

TARIQ RAMADAN 'VERSCHEURT' DE KORAN

MELLOUKI CADAT

Waar moet het heen met de islam in de moderne maatschappij? *In de voetstappen van de profeet*, het laatste boek van Tariq Ramadan – onder meer hoogleraar aan de Erasmus Universiteit – biedt een liberaal denkkader aan Europese moslims. En de niet-gelovigen geeft het inzicht in een vrijzinnige exegese van de islam. Paradoxaal is dat Ramadan veel overeenkomst vertoont met Geert Wilders: beiden willen de Koran 'verscheuren'.

De islam is een open, moderne en dynamische godsdienst, en de Koran biedt gereedschap voor rationeel en kritisch denken. Voor moslims staat het individu centraal, Mohammed is daar de incarnatie van. Dit is kortweg de boodschap van *In de voetstappen van de profeet*, een biografie van Mohammed aan de hand van de Koran en de biografie van Ibn Hisham uit de negende eeuw. Ramadan, 'hervormd salafist', zoals hij zichzelf noemt, gaat terug naar de bronnen van de islam met een verklaard doel: zijn lezer verleiden tot liefde voor de islam, want 'hij die niet lief kan hebben, kan niet begrijpen' (p. 19).

De Mohammed die Ramadan portretteert,

gedraagt zich en drukt zich uit als een uiterst vreedzame en rationele man. Hoe komt dat? Alleen die aspecten van het leven van Mohammed die én tolerant én rationeel overkomen, worden door Ramadan naar voren gebracht als wat 'in het nu van waarde is en waar [men van] kan leren'. Zijn Mohammed vormt als het ware de belichaming van een tolerante en rationele islam (p. 15). De randaaniaanse biografie wil laten zien dat de islam gereedschap aanreikt voor het rationele denken, de kritisch-constructieve rede en de toerekeningsvatbaarheid van het individu.

In vijftien pedagogische hoofdstukken en een

Ramadan wil zijn lezer verleiden tot liefde voor de islam

kleine 400 vlot geschreven bladzijden begeleidt Ramadan zijn lezer vanaf de geboorte tot en met de dood van Mohammed. Hij trekt lessen uit het leven van de profeet en plaatst zijn 'slechte' daden in een historische context. De vier eerste hoofdstukken gaan over het kind, de tiener en de jongvolwassene. In hoofdstuk 4 begint de 'Openbaring'. Dit goddelijke gegeven vormt de inhoudelijke draad van Mohammeds levensverhaal. Tot en met hoofdstuk 7 wordt de moeilijke totstandkoming van de islamitische gemeenschap beschreven. In hoofdstuk 8 ontvluchten Mohammed en de zijnen nood-

gedwongen de polytheïstische vervolgingen door hun stadsgenoten en nemen de wijk uit Mekka, 'in de Hidjra' (imigratie naar Medina). Vier hoofdstukken en vele veldslagen later is de kleine islamitische groep uitgegroeid tot 'een macht van grote importantie en met een grote slagkracht' (p. 267). In hoofdstuk 13 vindt de thuiskomst plaats: we zijn dan in het jaar 630 (het achtste jaar van de Hidjra) beland. Mohammed en zijn strijdkrachten trekken als overwinnaars Mekka binnen. In de twee laatste hoofdstukken worden de jaren van vestiging en groei van de islam beschreven. De Boodschapper heeft zijn missie volbracht. Hij moet zijn 'bij Hem, voorbij dit leven, in de nabijheid van de Ene'. In een korte epiloog kijkt Ramadan terug op het leven en de lessen van de Profeet, waarbij hij nogmaals de nadruk legt op zijn menselijkheid, zijn leiderschapskwaliteiten en het centrale belang van emancipatie, vrijheid en liefde in zijn boodschap.

Een open godsdienst

Ramadan schetst een islam die zeer tolerant staat tegenover aanhangers van andere religies, zelfs tegenover polytheïsten. Zo gaat hoofdstuk 7 – 'Beproevingen, Verheffing en Verwachtingen' – in op de individuele relaties met niet-moslims. De Profeet ging zulke relaties aan 'op basis van vertrouwen en respect voor principes, en niet uitsluitend op basis van het aanhangen van hetzelfde geloof'. Zijn

metgezellen volgden hem in dezen. In hoofdstuk 9 wordt in een Openbaring gesteld dat religieus pluralisme door God is afgekondigd en gewild (p. 180).

Volgens Ramadan staat de kritische rede centraal in het doen van Mohammed. In hoofdstuk 9 stimuleert de Profeet de 'kritische zin' van zijn metgezellen. Hij daagt ze uit om verder te gaan dan blinde gehoorzaamheid of 'mechanische, geestdodende imitaties' (p. 188). In hoofdstuk 15 worden de gelovigen gevraagd om 'in nieuwe situaties (...) hun gezonde en kritische verstand en hun juridische creativiteit te gebruiken om nieuwe antwoorden te vinden, overeenkomstig de regels van de islam, maar aangepast aan nieuwe omstandigheden'.

Openheid, rede en het individu staan centraal in de islam. Deze historische exegese van Ramadan gaat terug op zijn eerdere theoretische werken. Zoals vooral in *Western muslims and the future of islam* (Oxford University Press, 2005), waarin hij islamitische analytische instrumenten tracht te ontwikkelen. Zijn ambitie is om Europese moslims met referenties toe te rusten zodat zij onderscheid kunnen maken tussen wat onveranderlijk is in de islam (thâbit) en wat onderwerp is van verandering (mutaghayyir). Dit onderscheid is voor hem van wezenlijk belang voor moslimgemeenschappen die zich in westerse samenlevingen vestigen.

Geweld

En hoe zit het op het snijvlak van geloof en geweld? Ramadans gedrevenheid laat de lezer met gemengde gevoelens achter. Eén gebeurtenis in het bijzonder trekt de aandacht: wat Mohammed overkomt in 610, op weg naar de grot Hira waar hij mediteert, bij de eerste goddelijke Openbaring. Het komt erop neer dat deze Openbaring met geweld aan hem wordt opgedrongen: 'De engel omhelsde hem

weer zo hard dat hij bijna stikte en zei voor de derde keer: "Lees!"' (p. 63). Navraag bij moslims leert dat dit algemeen wordt gezien als de dwingende kracht van de islam.

In hoofdstuk 11 laat Mohammed alle mannelijke leden van de Banoe Choeraiza, een joodse stam, doden. Zij zijn namelijk verraders... Opmerkelijk is dat Ramadan dan de daad vanuit de historische context rechtvaardigt, maar geen analyse geeft van dit oer-islamitische geweld.

Wetenschapper of ideoloog?

Het boek is in Nederland kritisch-positief ontvangen. Specialist Eildert Mulder verwijt hem in *Trouw* dat hij zijn bronnen 'niet aan een kritisch onderzoek' heeft onderworpen. Paul Scheffer noemt het 'een hartstochtelijk portret' en analyseert in *NRC Handelsblad* dat Ramadans biografie 'niet in de eerste plaats een historisch onderzoek wil zijn, maar de betekenis wil duiden van het leven van Mohammed voor moderne samenlevingen'.

Bij het lezen van *In de voetstappen van de profeet* wordt de lezer helder dat hij met Ramadan te maken heeft met een begaafde en oprechte liberale moslim-ideoloog. Deze positie is tevens zijn tragedie: door moslims wordt hij als een wetenschapper gezien en door wetenschappers als een moslim. De beroemde specialist van de islam, Gilles Kepel, waardeert zijn werk, maar ziet hem als

Ramadan schetst een islam die zeer tolerant staat tegenover aanhangers van andere religies

een ideoloog en weigert hem een 'collega' te noemen (Hamel 2007. p. 219).

Deze spagaat speelde hem al parten aan de Universiteit van Genève bij zijn promotie over het leven van Hassan Al-Banna, zijn grootvader, en stichter van de Moslim Broederschap in Egypte. Professor Charles Genequand, zijn eerste promotor, stapte uit zijn jury omdat hij het proefschrift te eenzijdig gunstig voor Al-Banna vond. Na vele strubbelingen kreeg Ramadan een nieuwe promotor. Hij veranderde zijn proefschrift bovendien grondig en verkreeg eindelijk de titel van doctor, maar niet *cum laude*. Dit betekende in de praktijk dat de deuren van de Zwitserse universiteit voor hem gesloten bleven. Het vermoeden van onwetenschappelijkheid zal hem blijven achtervolgen. Al worden de verdachtmakingen minder. De Franse journalist Caroline Fourest probeerde te bewijzen dat Ramadan verbonden is met internationale jihadi-netwerken. Maar in 2007 ontcrachtte het boek *La vérité sur Tariq Ramadan / De waarheid over Ramadan* van onderzoeksjournalist Ian Hamel alle complottheorieën rond de man. Niet alleen blijkt Ramadan onschuldig te zijn; hij is ook vooral het slachtoffer van hetze en propaganda. Kenmerkend in dit verband is dat *In de voet-*

stappen van de profeet door Van Gennep is uitgebracht met steun van het Franse ministerie van Buitenlandse Zaken en het Institut Français des Pays-Bas/Maison Descartes. Een opmerkelijk *retournement* van houding van de Franse autoriteiten, gezien het feit dat de Franse ambassade in januari 2005 nog 'druk [heeft] uitgeoefend op betrokkenen bij een discussiebijeenkomst in Den Haag, opdat die niet in gesprek zouden gaan met de islamdenker Tariq Ramadan' (Kustaw Bessems in *Trouw*). Naar het schijnt heeft zijn benoeming in 2005 als adviseur van de Britse regering door Tony Blair de Fransen op andere ideeën gebracht.

Paul Scheffer noemt het boek 'een hartstochtelijk portret'

Paradoxaal

In de voetstappen van de profeet vormt een boeiende poging om met liefde als uitgangspunt ratio en islam te verzoenen. Het vormt een alternatieve bron van inspiratie voor gelovigen, ook voor radicaliserende moslimjongeren in Nederland. Dit boek biedt aan niet-moslims een zeer toegankelijke inleiding in de liberale

islam. Het vormt een *vulgarisation* van het denken van deze moderne liberale westerse moslims, waarvan Tariq Ramadan momenteel de welsprekendste exponent is, met als kernwoorden: vrijheid, gelijke behandeling en respect voor verschillen. Een mooie performance voor iemand die de pretentie heeft om als bruggenbouwer het morele herstel van de islam in Europa te bewerkstellingen en de *civil society* te mobiliseren binnen het vigerende kader van de westerse parlementaire democratie (zie Ham en Uitermark 2007).

Paradoxaal is wel dat Geert Wilders en Tariq Ramadan veel gemeenschappelijks hebben. Beiden vinden de Koran een actueel boek. Beiden zien het als een inspiratiebron. De ene als dystopie van Het Kwaad, de andere als utopie van Het Goede. Beiden willen de Koran 'verscheuren'. Wilders wil een halt toeroepen aan de islamisering: de moslims moeten de helft van de Koran verscheuren. Ramadan wil een ontplooiing van de islamisering bevorderen binnen de verlichting. Hiervoor maakt hij een onderscheid tussen de atemporele lessen van de islam (de tolerante en rationele handelingen van de profeet op basis van Openbaringen) en de intolerante daden en uitspraken die hij in een zogenaamde 'histo-

rische context plaatst'. Wat dat laatste betreft: hij kiest er vaak voor om de intolerante daden en Koranverzen simpelweg dood te zwijgen. Bijvoorbeeld als het om joden, christenen en vrouwen gaat. Door deze keuze 'verscheurt' hij als het ware de Koran evenzeer en elimineert hij wat niet in zijn liberale betoog past.

Mellouki Cadat is projectleider Culturele spanningen en radicalisering bij MOVISIE. Op 24 april a.s. organiseert hij het praktijkcongres 'Radicaal Jong. Welzijnswerk en radicalisering' met Tariq Ramadan als keynote speaker (zie www.zorgwelzijn.nl/radicaaljong).

Tariq Ramadan, *In de voetstappen van de profeet. Lessen uit het leven van Mohammed*. Amsterdam: Van Genneep, 2007.

Literatuur

- Benedikt XVI, *Glaube, Vernunft und Universität. Erinnerungen und Reflexionen*. Libreria Editrice Vaticana, 12 september 2006
- Bessems, Kustaw, Druk Franse ambassade op debat-deelnemers. *Trouw*, 25 januari 2005
- Bolkestein, Frits en Mohammed Arkoun. *Islam en democratie. Een ontmoeting*. Amsterdam: Contact, 1994
- *De Heilige Koran*. Arabische tekst met Nederlandse vertaling en commentaar door Maulana Muhammad Ali, vertaald door J. Rietberg, 2004, Ahmadiyya Anjuman Isha'at Islam Lahore Inc., USA
- Fourest, Caroline, *Frère Tariq*. Grasset, 2004
- Ham, Marcel en Justus Uitermark, 'De grondwet is mijn sharia': Tariq Ramadan wil de mindset van moslims doorbreken. *TSS*, jrg. 61, nr. 10, p. 4-7, 2007
- Hamel, Ian, *La vérité sur Tariq Ramadan*. Favre, 2007
- Mulder, Eilder, Leven van Mohammed als rolmodel. *Trouw*, 22 september 2007
- *PVV Nieuwsbrief*, 12 maart 2008
- Scheffer, Paul, Mohammed is feilbaar. Of niet? *NRC*, 25 mei 2007